

Editörden...

Sevgili Okurlarımız,

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisinin 2022 yılının ikinci sayısı olan Haziran, 23. Cilt, 2. Sayısı ile yeniden karşınızdayız. Her zaman olduğu gibi, öncelikle dergimize katkı sağlayan yazarlarımıza, hakemlerimize, okurlarımıza, Akademik Danışma Kurulumuza ve Editörler Kurulumuza sizlerin huzurunda teşekkür ediyorum. Editörler Kurulu olarak dergimizi niceliksel ve niteliksel olarak daha üst seviyelere taşımak için yoğun çaba sarf ettiğimizi sizlere bildirmek isterim. Bu sayımızda yer alan makaleleri tanıtmaya geçmeden önce Dergimize Teknik Sorumlu olarak katılan Ankara Üniversitesinden *Arş. Gör. Burak ÇARŞANBALI*'ya hoş geldiniz diyor; Dergimizde Teknik Sorumlu olarak görev almış olan ve ekibimizden ayrılan *Arş. Gör. Naciye Ece ÜNAL*'a okurlarımız huzurunda teşekkür ediyor ve başarılar diliyorum. Son olarak, erken görünümde bekleyen derleme makalelerinin çoğu cilt ve sayı olarak yayımlandığından artık derleme makale olarak meta analiz ve meta sentez makalelerin yanı sıra sistematik derleme makaleleri de dergimizde yayıma kabul etmeye başladığımızı sizlere duyurmak isterim.

Dergimizin bu sayısında da altı araştırma ve dört derleme makalesi yer almaktadır. Bu çalışmalarını kısaca sizlerle paylaşmak istiyorum. Bu sayımızda yayımlanan ilk araştırma makalesi *İrem YÖRÜK-TOPUZ* ve *Zeynep CİHANGİR-ÇANKAYA* tarafından yürütülen “*Özel Yetenekli Öğrencilerin Psikolojik Sağlamlığının Yordayıcıları: Benlik Saygısı, Akran İlişkileri ve Ebeveyn Tutumları*” adlı çalışmadır. Bu çalışmada, özel yetenekli öğrencilerin psikolojik sağlamlık düzeylerinde benlik saygısının, anne baba tutumlarının ve akran ilişkilerinin rolünün incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Çalışma grubu, üç ayrı Bilim ve Sanat Merkezine devam eden, toplam 219 öğrenciden (6., 7., 8., 9. sınıf ve lise hazırlık sınıfı öğrencisi) oluşmuştur. Veriler Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Kısa Formu, Anne-Baba Tutum Ölçeği ve Akran İlişkileri Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Ölçeklerden elde edilen veriler çoklu regresyon analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonuçları anne babadan alınan kabul/ilginin ve psikolojik özerklik desteğinin, benlik saygısı ve akran ilişkileri değişkenlerinin, özel yetenekli öğrencilerin psikolojik sağlamlık düzeylerini anlamlı bir şekilde yordadığını, anne babanın kontrol/denetleme davranışlarının ise anlamlı bir şekilde yordamadığını ortaya koymuştur. Anne babadan alınan kabul/ilginin, özel yetenekli öğrencilerin psikolojik sağlamlığının en güçlü yordayıcısı olduğu görülmüştür. Araştırmadan elde edilen bulgular, benlik saygısının, aile ve arkadaş ilişkilerinin özel yetenekli öğrencilerin psikolojik sağlamlıklarının açıklanmasında önemli bir güce sahip olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte araştırma sonuçları, özel yetenekli öğrencilerin psikolojik sağlamlık düzeylerini, anne babadan alınan kabul/ilgi ve akran ilişkileri gibi dışsal koruyucu faktörlerin daha güçlü bir biçimde açıkladığını ortaya koymuştur. Ayrıca içsel bir koruyucu faktör olan benlik saygısının da özel yetenekli öğrencilerin psikolojik sağlamlığını anlamlı bir biçimde yordadığı görülmüştür.

“*Zihinsel Engellilerin İşyeri Ortamı ve Uygulamalarına Yönelik Alguları*” adlı ikinci araştırma makalesi *Adel ALANAZİ* tarafından kaleme alınmıştır. Yazar Suudi Arabistan'daki mevcut alanyazında önemli bir boşluk olarak tespit edilen zihinsel engelli bireylerin deneyimlerini araştırmaya ihtiyaç olduğu belirterek, bu çalışmada, Suudi Arabistan'daki 10 zihinsel engelli kişinin işyeri ortamı ve uygulamalara yönelik algılarını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada katılımcılar Riyad İnsan Kaynakları ve Sosyal Kalkınma Bakanlığı'nın yardımıyla seçilmiştir. Üçü erkek, yedisi kadın olan katılımcılar 20-26 yaşları arasındadır ve hafif düzeyde yetersizlikleri mevcuttur. Araştırmanın verileri, derinlemesine görüşmeler yoluyla toplanmış ve ardından tematik olarak analiz edilmiştir. Bulgular, katılımcıların mesleki beceri gereksinimlerini ortaya koymuş, işverenlere yönelik güven eksikliği duyduklarını, gerektiği gibi çalışmadıklarını, mesleki becerilerini yetersiz gördükleri ve maaşlarının düşük olduğunu belirterek işe alım zorlukları yaşadıklarını göstermiştir. Katılımcılar ayrıca toplumun engellilerin haklarına duyarlı hale getirilmesi, işverenlerin engelli programları uygulamaya mecbur bırakılması, iş aramayı artırmak için web siteleri geliştirilmesi ve rehabilitasyon ve eğitim merkezlerinin güçlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Araştırma bulgularına dayalı olarak hükümet ve işverenlerin, Suudi Arabistan'da iş arayan ve çalışan engellilerin refahını iyileştirmeye yönelik politikalar oluştururken bu bulguları göz önünde bulundurmaları önerilmiştir.

Üçüncü araştırma makalesi *Aslı İZOĞLU-TOK* ve *Özcan DOĞAN* tarafından yürütülen “*Öğrenme Güçlüğü Olan Çocukların Tanı Sürecinin Yönetmelik ve Kararname Bağlamında Değerlendirilmesi*” adlı çalışmadır. Bu çalışmada özgül öğrenme güçlüğü tanısı almış 7-11 yaş arasında çocuğu olan ebeveynlerin çocuklarının tanı alma sürecine yönelik yaşantılarını ve ebeveynler için bu sürecin ne anlama geldiği özel eğitim hizmetleri yönetmeliği ve kararname bağlamında incelenmiştir. Araştırma nitel araştırma yöntemiyle yürütülmüştür. Çalışma grubu, özgül öğrenme güçlüğü tanısı almış 7-11 yaş arasında en az bir çocuğu olan 10 ebeveynden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış ve görüşmelerin içerik analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda bulgular tanı öncesi dönem, tıbbi ve eğitsel değerlendirme dönemi ve tanı sonrası dönem olmak üzere üç başlık altında ele alınmıştır. Tanı öncesi dönemde başta sosyal-duygusal gelişim alanı olmak üzere tüm gelişim alanlarında gelişimsel gecikmelerin ebeveynler tarafından fark edilebildiği görülmüştür. Okul sürecinin başlamasıyla bu çocukların harfleri ters yazma, harfleri ayırt etmede

zorlanma ve akranlarına kıyasla yavaş okuma gibi alanlarda gecikmeler gösterdikleri bulunmuştur. Çocukların erken dönemde tüm gelişim alanlarında belirtiler gösterdiği göz önüne alındığında erken tanılmanın önemi ortaya çıkmıştır. Uygulama sürecinde yönetmeliğin 11. ve 12. maddesinin tanı öncesi dönemde; 44., 49. ve 57. maddesinin ise tanı süreci ve sonrasında sekteye uğradığı görülmüştür. Kararnamede ise erkenlik esasının tanı öncesi dönemde; beşinci maddesi ile bütünlük, iş birliği ve isteklilik esasının tanı süreci ve sonrasında sekteye uğradığı sonucuna ulaşılmıştır.

Şule POLAT tarafından kaleme alınan dördüncü araştırma makalesi “*Duygusal Bağlılık, Örgüt Kaynaklı Öz Saygı, Örgütsel Adalet ve Destek Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*” adını taşımaktadır. Bu çalışmada, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında görevli görme yetersizliği olan öğretmenlerin görüşlerine göre örgütsel adalet, duygusal bağlılık, örgüt kaynaklı öz saygı ve algılanan örgütsel destek arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Örneklem 2018-2019 eğitim-öğretim yılında ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında görevli 154 görme yetersizliği olan öğretmenden oluşmuştur. Çalışmada, ilişkisel tarama yöntemi kullanılmış ve veriler nicel teknikler aracılığıyla çözümlenmiştir. “Duygusal Bağlılık Ölçeği, Örgütsel Destek Ölçeği, Örgütsel Adalet Algısı Ölçeği, Örgüt Kaynaklı Öz saygı Ölçeği” veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Veri analizinde aritmetik ortalama, standart sapma ve parametrik testler uygulanmıştır. Bulgular, öğretmenlerin örgütsel destek algı düzeylerinin erkek öğretmenler ve evli öğretmenler lehine farklılaştığını göstermiştir. Ayrıca öğretmenlerin örgüt kaynaklı özsaygı algı düzeylerinin de erkek öğretmenler lehine farklılaştığını göstermiştir. Örgütsel adalet algısı ile örgüt kaynaklı öz saygı arasında, örgütsel adalet algıları ile algılanan örgütsel destek arasında ve duygusal bağlılık ile örgüt kaynaklı öz saygı arasında anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Örgüt kaynaklı öz saygı, örgütsel adalet algısı ve duygusal örgütsel bağlılığın, örgütsel destek algısının anlamlı yordayıcıları olduğu saptanmıştır. İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarında görevli görme yetersizliği olan öğretmenlerin okullarına olan duygusal bağlılıklarının orta düzeyde olduğu görülmüştür. Görme yetersizliği olmayan öğretmenlerle yapılan çalışmalar da benzer sonuçlar çıkması, görme yetersizliğinin öğretmenlerde duygusal bağlılığı etkilemediğini göstermiştir. Okullarda örgütsel adaletin sağlanması durumunda örgütsel desteğin ve örgüt kaynaklı özsaygının arttığı bu çalışma ile bir kez daha görülmüştür.

Beşinci araştırma makalesi olan “*Öğrenme Güçlüğü Olan ve Olmayan Öğrencilerde Akıcı Okuma ve Okuduğunu Anlama Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*” adlı çalışma *Gülperi ARABACI* tarafından kaleme alınmıştır. Bu çalışmada, dördüncü sınıfa devam eden 55 öğrencinin (27’si öğrenme güçlüğü olan ve 28’i tipik gelişim gösteren) akıcı okuma ve okuduğunu anlama becerilerindeki performansları ve her iki beceri arasındaki ilişki düzeyinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Katılımcıların akıcı okuma (doğru okuma, hız ve prozodi) ve okuduğunu anlama becerileri dördüncü sınıf düzeyinde geçerliği ve güvenilirliği sağlanmış iki metin ve çoktan seçmeli test soruları ile veri toplanarak incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgulara, öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin akıcı okuma ve okuduğunu anlama becerilerinde tipik gelişim gösteren öğrencilere göre anlamlı şekilde daha düşük puan aldıklarını göstermiştir. Akıcılık ve okuduğunu anlama arasındaki ilişkiler incelendiğinde, öğrenme güçlüğü olan öğrencilerde okuma hızı ile okuduğunu anlama arasında, tipik gelişim gösteren öğrencilerde ise prozodi ile okuduğunu anlama arasında pozitif yönlü orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu çalışmada, öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin hem akıcı okuma hem de okuduğunu anlamada akranlarının önemli ölçüde gerisinde oldukları ve bu becerilerinin geliştirilmesi gerektiği belirlenmiştir.

“*Hemball’da Komplike Egzersizlerin İşitme Engelli Çocukların Dikkat ve Koordinatif Becerilerine Etkisi*” adlı altıncı araştırma makalesi *Meltem IŞIK* ve *İbrahim KILIÇ* tarafından kaleme alınmıştır. Bu çalışmada, hemballda komplike egzersizlerin işitme engellilerin dikkat ve koordinatif yetilerine etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya, 10 deney grubu, 10 kontrol grubu olmak üzere toplam 20 işitme engelli çocuk katılmıştır. Çalışmalara katılan işitme engelli çocuklara haftada 3 gün birer saat olmak üzere 10 hafta süreyle hemballda komplike alıştırmalardan oluşan bir egzersiz programı uygulanmıştır. Veri toplama tekniği olarak bourdon dikkat testi, basit reaksiyon zamanı testi, BOT-2 motor yeterlik alt maddelerinden denge testi ve el-göz koordinasyon ölçümleri için alternatif el duvar fırlatma testi kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde betimsel istatistiklerin yanı sıra her bir gruba ilişkin öntest ve sontest ortalamaları arasındaki farklılık için tekrarlı ölçümler için iki faktörlü varyans analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, deney grubunda hemballda komplike egzersiz programının dikkat, el-göz koordinasyonu, denge ve reaksiyon testi (baskın el) üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülürken, reaksiyon testi (baskın olmayan el) ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yapılan çalışmalarda, dikkat ve koordinasyon bozukluğu olan işitme engelli çocuklarda ihtiyaçlara göre uyarlanmış egzersiz programlarını geliştirmek ve teşvik etmek özellikle önemli görüldüğü belirtilerek, bu çalışmada kullanılan komplike hemball egzersizlerinin; dikkat, odaklanma ve konsantrasyon, el-göz-ayak koordinasyonu, denge ve reaksiyon hızı açısından işitme kaybı olan çocuklar için alternatif bir aktivite olarak düşünülmesi gerektiği öne sürülmüştür.

Davut ELMACI tarafından kaleme alınan “*Türkiye’de Özel Eğitim Alanında Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklar*” adlı çalışma bu sayımızda yayımlanan ilk derleme makalesidir. Bu çalışmada, Türkiye’de korunmaya

ihtiyacı olan çocukların özel eğitim alanındaki yerinin ne olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda doküman incelemesi yöntemi ile korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetlerin gelişimi ile özel eğitime ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetlerin gelişimi yasal düzenlemeleri yansıtan belgeler temel alınarak incelenmiştir. İncelenen belgelerin temelini, Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanunlar ve bu kanunlara ilişkin tasarılar ile Çocuk Koruma Kanunu oluşturmaktadır. Türkiye’de özel eğitimin gelişimi ile korunmaya ihtiyacı olan çocuk hizmetlerinin gelişimi arasında çok yakın ilişki bulunmaktadır. Özellikle 1949-1983 yılları arasında bu hizmetlerin bir arada şekillendiği görülmektedir. Özel eğitime ihtiyacı olan çocuk tanımı ile korunmaya ihtiyacı olan çocuk tanımı arasında benzerlikler bulunmaktadır. Özel eğitimin ne olduğu ile ilgili tartışmalar, özel eğitim ile çocuk koruma hizmetleri arasındaki ilişkiyi de etkilemektedir. Farklı koşulları ve gereksinimleri olan korunmaya ihtiyacı olan çocukların eğitimsel açıdan normal olarak aileleri yanında kalan akranları gibi değerlendirilmeleri hatalı olabilir. Gerek uygulama açısından gerekse kuramsal ve felsefi açıdan korunmaya ihtiyacı olan çocukların özel eğitim alanında ele alınması gerekli görülmektedir.

Bu sayımızda yer alan ikinci derleme çalışması *Seray OLÇAY, Üzeyir Emre KIYAK ve Özlem TOPER* tarafından kaleme alınan “*Sosyal Öykü Bilimsel-Dayanaklı Bir Uygulama mıdır? Bir Meta-Analiz ve Kapsamlı Betimsel Analiz Çalışması*” adını taşımaktadır. Bu çalışmada hem uygun davranışların artırılmasında hem de uygun olmayan davranışların azaltılmasında sosyal öykülerin kullanıldığı Haziran 2020 tarihine kadar yayımlanmış araştırmalar değerlendirilerek betimsel ve meta-analiz gerçekleştirilmiştir. Değerlendirmeler sonucunda, tek-denekli araştırma metodolojisiyle tasarlanmış, uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış ve tek-denekli araştırmalar için belirlenmiş olan niteliksel göstergeleri karşılayan yedi çalışmaya ulaşılmıştır. Ardından, bu yedi çalışmanın ‘İyileşme Oran Farkı (İOF [Improvement Rate Difference-IRD])’ tekniği kullanarak etki büyüklükleri hesaplanmıştır. Çalışma sonuçları, analiz edilen araştırmaların etki büyüklüklerinin yüksek olduğunu ve sosyal öykülerin 5-3-20 kuralını karşıladığını göstermiştir. Ayrıca, çalışma sonuçları sosyal öykülerin genellikle uygun davranışların artırılmasında kullanıldığını ortaya koymuştur. Bununla birlikte çalışmada, katılımcıların büyük çoğunluğunun otizm spektrum bozukluğu tanısına sahip olduğu ve ilkökul çağındaki bireyler olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Yazarlar bu çalışmanın; sosyal öykülerin bilimsel-dayanaklı uygulamalar arasında olduğunu gösterdiğini, sosyal öykülerin farklı gelişimsel yetersizliklere sahip, farklı yaş gruplarındaki bireylerle etkililiğin sınanması gerektiğini ve sosyal öykülerin bilimsel-dayanaklı olma ölçütlerini karşılamış olsa dahi halen konuya ilişkin nitelikli araştırma gereksinimi devam ettiğini ileri sürmüştür.

“*Üstün Yetenekli Bireyler ve İntihar: Literatür İnceleme Çalışması*” adını taşıyan üçüncü derleme makalesi *Eda DEMİRHAN ve Ayça KÖKSAL-KONİK* tarafından kaleme alınmıştır. Bu çalışmada üstün yetenekliler açısından intihar olgusunun anlaşılması amacıyla alanyazında yer alan çalışmaların değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Doküman incelemesi yöntemi kullanılarak yürütülen çalışmada herhangi bir yıl sınırlaması bulunmaksızın başlığında “intihar/suicide” ve “üstün yetenekli/gifted” kelimelerini bir arada bulduran çalışmalar YÖK tez tarama, SCOPUS, ERIC, WOS ve ULAKBİM veri tabanları taranarak incelenmiştir. Araştırmanın nitel bulgularına göre intihar olgusunun anlamlandırılması, üstünlük ile doğrudan bağlantılı faktörler (etiketlenme, karmaşıklık, olumsuz mükemmeliyetçilik vb.) ve kişisel faktörler (sosyal ve romantik ilişki kurma, duygusal problemler vb.) üstün yeteneklilerin intiharına ilişkin uyarı işaretleri olarak dikkatle ele alınmalıdır. Önlemek için ise etkili değerlendirme, güven veren bir ortam, paydaşları ve üstün yeteneklileri bilinçlendirme çalışmaları yapılması gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren bireylerin intihar olgusuna bakış açıları açısından net bir ayırım yapmak için yeterli deneysel kanıt bulunmamaktadır. Ancak, ilgili çalışmalar üstün yeteneklilerin normal gelişim gösteren bireylere göre daha fazla risk faktörleri ile karşı karşıya olduklarına işaret etmektedir. Çünkü üstün yetenekli bireyler, hem normal gelişim gösteren bireylerin mustarip olabileceği genel risk faktörlerinden hem de “üstün” olmaları nedeni ile oluşabilecek olumsuz faktörlerden (etiketlenme, aşırı duyarlılık, olumsuz mükemmeliyetçilik vb.) etkilenebilirler. Bu doğrultuda çalışmada ailelere, akranlara, öğretmenlere ve yöneticilere yardımcı olabilecek bilgiler ve öneriler sunulmaktadır.

Bu sayımızda yer alan son derleme makale *Hicran DENİZLİ-GÜLBOY ve Meral MELEKOĞLU* tarafından kaleme alınan “*Özel Gereksinimli Öğrencilere Fen Bilimleri Öğretiminde Yanlızsız Öğretim Yöntemlerinin Kullanımı: Sistemik Derleme*” adlı çalışmadır. Alanyazında yer alan uygulamaların incelenmesi ve tüm beceri öğretimlerinde olduğu gibi fen konularının öğretiminde de yanılsız öğretim yöntemleri konusunda gereksinimlerin belirlenmesi gereksiniminden yola çıkılarak bu çalışmada özel gereksinimli öğrencilere fen öğretiminde yanılsız öğretim yöntemlerinin uygulandığı ve tek-denekli araştırma modellerinin kullanıldığı araştırmalara ilişkin sistemik derleme yapılması amaçlanmıştır. Belirlenen anahtar kelimeler veritabanlarında taranmış ve toplam 19 makale çalışma kapsamında belirli değişkenler açısından betimsel analiz tekniği ile incelenmiştir. Çalışmaya 2000-2020 yılları arasında ulusal ve uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış araştırmalar dâhil edilmiştir. Araştırmalarda çoğunlukla çoklu başlama ve çoklu yoklama desenlerinin kullanıldığı, araştırmalarda toplam 64 katılımcının yer aldığı, katılımcıların çoğunun zihin yetersizliği ve otizm spektrum bozukluğuna sahip öğrenciler olduğu görülmüştür. Ayrıca; kuvvet ve enerji, enerji dönüşümleri ve çevre kirliliği, canlılar dünyası gibi hedef davranışların öğretilmesine yer verildiği ve katılımcıların belirlenen hedef davranışları edindiği görülmüştür. Yanlızsız öğretim yöntemlerinden sabit bekleme süreli ve eş zamanlı ipucuyla öğretim

yöntemlerinin daha yoğun olarak kullanıldığı görülmüştür. Bu çalışma ile özel eğitimde fen öğretiminde yanlışsız öğretim yöntemlerinin oldukça etkili olduğu ve araştırmaların tek-denekli araştırma yöntemleri kriterlerine uygun olarak gerçekleştirildiği belirlenmiştir.

Sevgili Okurlarımız, dergimizin zamanında çıkması ve niteliğinin artırılması için yoğun çaba harcayan Editörler Kurulunda yer alan çalışma arkadaşlarıma sizlerin huzurunda çok teşekkür ediyorum. Siz değerli okurlarımıza, yazarlarımıza ve hakemlerimize destekleriniz ve katkılarınız için tekrar teşekkür ediyorum ve süreçteki desteklerinizi ve katkılarınızı sürdürmenizi rica ederek saygılarımı sunuyorum. 2022 yılının Eylül ayında yayımlanacak olan üçüncü sayımızda tekrar buluşmayı diliyorum...

Prof. Dr. Hatice BAKKALOĞLU